

LUẬT VÀ CÔNG NGHỆ: XU THẾ TẮT YẾU TRONG ĐÀO TẠO NGÀNH LUẬT TẠI VIỆT NAM

PGS. TS NGÔ HỮU PHUỐC

Trường Đại học Kinh tế - Luật, Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh
University of Economics and Law, Vietnam National University Ho Chi Minh City
Email: phuocnh@uel.edu.vn

Tóm tắt

Cuộc Cách mạng Công nghiệp 4.0 và chiến lược chuyển đổi số quốc gia đang tái định hình sâu sắc mọi mặt của kinh tế - xã hội Việt Nam. Sự phát triển bùng nổ của công nghệ, đặc biệt là trí tuệ nhân tạo (artificial intelligence, AI) đã tạo ra những vấn đề pháp lý chưa từng có tiền lệ, đòi hỏi một thế hệ chuyên gia pháp lý mới có năng lực liên ngành kết hợp giữa pháp luật và công nghệ.¹ Tuy nhiên, các cơ sở đào tạo luật tại Việt Nam hiện chỉ tập trung vào các lĩnh vực pháp luật truyền thống, được định hình bởi “khung”² cứng nhắc, bắt buộc các cơ sở đào tạo phải tuân thủ nên không đáp ứng và không bắt kịp nhu cầu cấp thiết về nguồn nhân lực có khả năng giải quyết các thách thức pháp lý trong môi trường số. Chính vì vậy, hiện đang tồn tại khoảng trống rất lớn về trình độ và kỹ năng công nghệ; giữa yêu cầu của thị trường lao động và năng lực của sinh viên khối ngành pháp luật khi tốt nghiệp. Trong khi đó, các cơ sở đào tạo luật có uy tín trong khu vực và thế giới đã nhanh chóng cập nhật, thay đổi, xây dựng các chương trình, nội dung đào tạo về pháp luật và công nghệ. Xuất phát từ thực tiễn nói trên, bài viết này sẽ tập trung làm rõ (i) sự cần thiết đào tạo ngành Luật và Công nghệ; (ii) thực tiễn đào tạo lĩnh vực pháp luật và công nghệ trên thế giới; (iii) thực trạng pháp luật và công nghệ của Việt Nam; (iv) lợi thế của sinh viên ngành Luật và Công nghệ; (v) khó khăn của việc mở ngành Luật và công nghệ và (vi) gợi mở chương trình đào tạo ngành Luật và Công nghệ.

Từ khóa: Luật và công nghệ, chuyển đổi số, đào tạo liên ngành, Việt Nam

Abstract

The Fourth Industrial Revolution and the national digital transformation strategy are profoundly reshaping all aspects of Vietnam's economy and society. The rapid and transformative advancement of modern technologies, particularly artificial intelligence (AI) has created unprecedented legal issues, demanding a new generation of legal experts with interdisciplinary competencies combining law and technology. However, law training institutions in Vietnam currently focus primarily on traditional legal fields, shaped by a rigid “framework” that compels training institutions to comply, thus failing to meet and keep pace with the urgent demand for a workforce capable of addressing legal challenges in the digital environment. Consequently, a significant gap exists in technological literacy and skills between the requirements of the labor market and the competencies of law graduates. Meanwhile, reputable law schools regionally and globally have rapidly updated, adapted, and built training programs and content in Law and Technology. Originating from the aforementioned practical context, this article will focus on clarifying (i) the necessity of training in Law and Technology; (ii) global practices in training for the field of law and technology; (iii) the current state of Vietnamese technology law; (iv) the advantages of Law and Technology students; (v) challenges in establishing a Law and Technology major; and (vi) proposing a sample curriculum for Law and Technology training.

Keywords: Law and Technology, digital transformation, interdisciplinary education, Vietnam

DOI: <https://doi.org/10.70236/khplvn.528>

Ngày nhận bài: 17/8/2025

Ngày duyệt đăng: 15/12/2025

1. Sự cần thiết của đào tạo ngành Luật và công nghệ

Cách mạng công nghiệp 4.0 đã làm phát sinh “mối liên hệ tất yếu” giữa pháp luật và công nghệ, đồng thời, đặt ra những thách thức pháp lý mới, phức tạp từ các lĩnh vực như trí tuệ nhân tạo (artificial intelligence, AI), blockchain, dữ liệu lớn và an

1 Gồm: Ngành Luật (mã ngành 738010), Luật hiến pháp và luật hành chính (mã ngành 7380102) Luật dân sự và tố tụng dân sự (mã ngành 7380103), Luật hình sự và tố tụng hình sự (mã ngành 7380104), Luật kinh tế (mã ngành 7380107), Luật quốc tế (mã ngành 7380108) và ngành thí điểm Luật Thương mại quốc tế (mã ngành 7380109).

2 Ngày 14/03/2025, Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành Quyết định 678/QĐ-BGDĐT về Chuẩn chương trình đào tạo lĩnh vực Pháp luật trình độ đại học, làm cơ sở cho các cơ sở đào tạo xây dựng và tổ chức thực hiện các chương trình đào tạo của các ngành trong lĩnh vực pháp luật.

ninh mạng. Sự thâm nhập sâu rộng, tác động toàn diện của công nghệ về mọi lĩnh vực, trong đó có lĩnh vực pháp luật không chỉ định hình lại ngành luật mà còn đòi hỏi “nguồn nhân lực pháp lý mới”, nắm vững kiến thức pháp luật truyền thống đồng thời am hiểu công nghệ. Chính vì vậy, việc duy trì chương trình đào tạo pháp luật truyền thống, theo hướng hàn lâm, học thuật pháp lý, “lạc hậu” so với sự phát triển của khoa học công nghệ là một thách thức nghiêm trọng đối với ngành luật trong kỷ nguyên mới. Do đó, đào tạo chuyên sâu về “Luật và công nghệ” (*Law and technology*) là yêu cầu cấp bách, nhằm trang bị cho nguồn nhân lực pháp luật tương lai năng lực thích ứng hiệu quả trong thế giới số.

Theo quan điểm của tôi, đào tạo ngành Luật và công nghệ thực sự cần thiết và cấp bách bởi ba lý do sau đây:

Thứ nhất, công nghệ đang tái định hình bản chất dịch vụ pháp lý, khiến việc hành nghề luật truyền thống nhanh chóng bị lạc hậu nếu thiếu đào tạo chuyên sâu, kết hợp với công nghệ. Bởi lẽ, các công cụ AI hiện nay đã có thể rà soát, đánh giá chính sách, pháp luật, nghiên cứu pháp lý, dự báo kết quả tranh tụng, giải quyết vụ việc với tốc độ, độ chính xác vượt trội. Báo cáo của Thomson Reuters Institute năm 2024 đã khẳng định 79% chuyên gia pháp lý tin AI sẽ tạo tác động “lớn hoặc mang tính chuyển đổi” đối với nghề luật trong 5 năm tới.³ Do đó, chương trình đào tạo ngành luật phải trang bị đồng thời cả kiến thức pháp lý nền tảng lẫn kỹ năng sử dụng, quản lý công nghệ một cách đạo đức. Mặt khác, trong bối cảnh công nghệ ngày nay, nếu người hành nghề luật thiếu kỹ năng công nghệ thì rất nhiều khả năng và nguy cơ dẫn đến vi phạm đạo đức. Tại Mỹ, Quy tắc Mẫu 1.1 của Hiệp hội Luật sư Mỹ đã yêu cầu, người hành nghề luật phải “duy trì năng lực công nghệ”.⁴

Thứ hai, chương trình đào tạo hiện tại của các cơ sở đào tạo luật thường tập trung giảng dạy kiến thức pháp luật, không giảng dạy các học phần liên quan đến công nghệ và kỹ năng sử dụng công nghệ nên đã tạo “khoảng trống” giữa đào tạo và yêu cầu của nguồn nhân lực pháp lý mới có trình độ kép cả “pháp luật và công nghệ”. Các nghiên cứu chỉ ra chỉ 20% chương trình luật Mỹ tích hợp công nghệ, dẫn đến luật sư mới thiếu kỹ năng số.⁵ Tại châu Âu, Nghị quyết của Nghị viện châu Âu về Quy tắc Luật Dân sự về Robotics 2017⁶ kêu gọi đào tạo về đạo đức công nghệ, nhấn mạnh giáo dục phải kết nối lý thuyết với thực tiễn. Nghiên cứu của Goldsworthy nhấn mạnh giá trị cốt lõi đào tạo pháp luật kỹ nguyên số phải gắn sáng tạo, tư duy phức hợp và trí tuệ xã hội.⁷ Nắm bắt xu thế đó, các cơ sở đào tạo luật hàng đầu trên thế giới đã tái cấu trúc chương trình đào tạo luật theo hướng liên ngành để đáp ứng nhu cầu của thị trường lao động.

Tại Việt Nam, Luật Giáo dục Đại học 2018 chưa quy định rõ nội dung công nghệ, dẫn đến nguồn nhân lực pháp lý còn thiếu hoặc chưa có kỹ năng sử dụng công nghệ; chưa sẵn sàng chuyển đổi số theo tinh thần của Nghị quyết 52-NQ/TW.⁸ Trong khi đó, việc điều chỉnh các hoạt động công nghệ bằng pháp luật ngày

3 Thomson Reuters Institute, “2024 report on the state of the US legal market (Thomson Reuters 2024)”, <https://www.thomsonreuters.com/en-us/posts/legal/state-of-the-us-legal-market-2024/>, truy cập ngày 28/8/2025.

4 Amy Perlman, “Taking on the ethical obligation of technology competency in the practice of law”, *Georgetown Journal of Legal Ethics* 1, Vol. 36(1), 2023.

5 American Bar Association, “2022 ABA legal technology survey report (ABA 2022)”, <https://www.americanbar.org>, truy cập ngày 28/8/2025.

6 European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)) [2018] OJ C252/239.

7 Mark Goldsworthy, “Legal education in the digital age: Values, skills and attributes for the future lawyer”, *The Law Teacher* 123, Vol. 57(2), 2023.

8 Nghị quyết số 52-NQ/TW ngày 27/9/2019 của Bộ Chính trị về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư (Nghị quyết số 52-NQ/TW).

càng trở nên cấp thiết. Các vấn đề pháp lý phát sinh từ AI, internet vạn vật (*internet of things*, IoT), dữ liệu lớn (*big data*), hợp đồng thông minh, Công nghệ tài chính (*Financial Technology*, FinTech)... và nền kinh tế số không chỉ đòi hỏi kiến thức luật truyền thống mà còn yêu cầu sự am hiểu sâu sắc về công nghệ đòi hỏi phải tiếp cận liên ngành. Chính vì vậy, các cơ sở đào tạo luật có uy tín tại Việt Nam cần nhanh chóng nghiên cứu, mở ngành thí điểm “Luật và công nghệ” nhằm đào tạo thế hệ chuyên gia pháp lý mới có thể “đối thoại” hiệu quả với kỹ sư, nhà khoa học dữ liệu và hoạch định chính sách, xây dựng khung pháp lý thích ứng cho kinh tế số.

Thứ ba, đào tạo ngành luật gắn với công nghệ không chỉ là xu hướng tất yếu mà còn mang lại lợi ích kép, cụ thể: (i) Góp phần nâng cao năng lực chuyên môn thông qua việc tích hợp các công cụ công nghệ vào hoạt động nghiên cứu, phân tích và thực hành pháp luật. Các nền tảng trí tuệ nhân tạo, dữ liệu lớn và *blockchain* đã chứng minh khả năng hỗ trợ người hành nghề luật trong việc xử lý thông tin khối lượng lớn, phát hiện rủi ro và tối ưu hóa quy trình tư vấn pháp lý; (ii) Chương trình đào tạo liên ngành này vừa trang bị cho người học kỹ năng số, được coi là tiêu chí cạnh tranh trên thị trường lao động pháp lý toàn cầu. Điều này cho thấy việc đào tạo luật gắn với công nghệ vừa đáp ứng nhu cầu thị trường, vừa định vị lại giá trị của các cơ sở đào tạo luật trong bối cảnh toàn cầu hóa và chuyển đổi số; (iii) Cung cấp nguồn nhân lực pháp lý chất lượng cao, đa năng, phục vụ cho sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa quốc gia trong nền kinh tế số, xã hội số.

Do đó, đào tạo ngành Luật và công nghệ không còn là sự lựa chọn mà là xu thế tất yếu góp phần thúc đẩy hệ thống pháp luật và người hành nghề luật theo kịp, dẫn dắt sự phát triển của xã hội. Nếu không nhanh chóng thay đổi đồng hành với sự phát triển của công nghệ thì ngành luật nói chung và đào tạo luật nói riêng sẽ lạc hậu, không đáp ứng nhu cầu, đòi hỏi của kỷ nguyên số.

2. Thực tiễn đào tạo lĩnh vực pháp luật và công nghệ trên thế giới

Trước sự phát triển nhanh chóng công nghệ, nhiều cơ sở đào tạo luật trên thế giới đã chủ động tái cấu trúc chương trình đào tạo theo hướng liên ngành. Đặc biệt, nhiều trường đại học danh tiếng trên thế giới và khu vực đã tiên phong xây dựng và triển khai các chương trình đào tạo chuyên biệt kết hợp giữa pháp luật và công nghệ nhằm đào tạo nguồn lực lao động mới có năng lực thích ứng với yêu cầu pháp lý trong kỷ nguyên số, điển hình như:

- Harvard Law School (Hoa Kỳ)⁹ đã xây dựng chương trình đào tạo có tính liên ngành giữa lĩnh vực pháp luật và công nghệ, đặc biệt tập trung vào sự phát triển của AI, trong đó có chương trình đào tạo Thạc sĩ Luật với một số học phần cơ bản như: Quản trị trí tuệ nhân tạo so sánh (*Comparative AI Governance*), Trí tuệ nhân tạo và luật (*Agentic Artificial Intelligence and the Law*)¹⁰ Internet và luật (*Internet Law*), Công nghệ và tự do dân sự (*Technology and Civil Liberties*),¹¹ Tư vấn và chiến lược pháp lý trong kỷ nguyên số (*Counseling and Legal Strategy in the Digital Age*), Luật và chính sách về truyền thông và internet (*Communications and Internet Law and Policy*), Công nghệ và bất bình đẳng (*Technology and Inequality*),¹² Quyền riêng tư số (*Digital Privacy*), Công nghệ và an ninh quốc gia (*Technology and National Security*)...¹³

9 Harvard Law School, <https://hls.harvard.edu/>, truy cập ngày 30/7/2025.

10 Harvard University, “Agentic artificial intelligence and the Law”, <https://hls.harvard.edu/courses/agentic-artificial-intelligence-and-the-law/>, truy cập ngày 30/7/2025.

11 Harvard University, “Law, science, and technology program of study”, <https://hls.harvard.edu/academics/programs-of-study/law-science-and-technology-program-of-study/>, truy cập ngày 30/7/2025.

12 Như trên.

13 Như trên.

- University College London (UCL, Vương quốc Anh), trong chương trình đào tạo Cử nhân Luật (LLB) đã có một số học phần về pháp luật và công nghệ như: Luật, đổi mới sáng tạo, chính sách công (*Law, Innovation and Public Policy*), Luật và chính sách internet (*Internet Law and Policy*).¹⁴ Ngoài ra, UCL còn tổ chức các khoá học ngắn hạn, bao gồm học phần Pháp luật và Trí tuệ nhân tạo (*AI and Law*), nhằm trang bị cho sinh viên kiến thức về mối quan hệ giữa AI và pháp luật, cũng như giải quyết các vấn đề pháp lý liên quan đến robots, các công cụ trợ giúp AI (*AI-powered chatbots*) nhằm thúc đẩy sự sử dụng AI một cách có trách nhiệm và tuân thủ quy định pháp luật, trên cơ sở hệ thống pháp luật của Anh, EU, Mỹ, và luật quốc tế.¹⁵

- KU Leuven (Vương quốc Bỉ) có chương trình đào tạo Thạc sĩ Luật, Thạc sĩ Luật Sở hữu trí tuệ & Công nghệ thông tin, Truyền thông (*Master of Intellectual Property & Information and Communications Technologies Law*).¹⁶ Một số học phần có liên quan đến pháp luật và công nghệ thuộc hai chương trình đào tạo này bao gồm: Luật quyền riêng tư và bảo vệ dữ liệu cá nhân của châu Âu (*European Privacy and Data Protection Law*); Luật Truyền thông (*Media Law*); Luật kinh doanh điện tử châu Âu (*European Electronic Business Law*); Nhập môn Công nghệ số dành cho luật sư (*Introduction to Digital Technologies for Lawyers*); Luật Thông tin và Truyền thông điện tử châu Âu (*European Electronic Communications Law*); Pháp luật Sở hữu trí tuệ, Công nghệ thông tin và Công nghệ mới nổi (*IP/IT Law & Emerging Technologies*); Các vấn đề trong thực tiễn pháp luật về Sở hữu trí tuệ và Công nghệ thông tin - truyền thông (*ICT Problems in the IP and ICT Practice*); Luật tội phạm mạng (*Cybercrime Law*); Nhập môn Công nghệ Trí tuệ Nhân tạo (*Introduction to Artificial Intelligence Technologies*); Khía cạnh Pháp lý, Đạo đức và Xã hội của Trí tuệ nhân tạo (*Legal, Ethical and Societal Aspects of AI*).¹⁷¹⁸

- Leiden University (Hà Lan) có chương trình thạc sĩ nghiên cứu nâng cao về Luật và công nghệ kỹ thuật số (*in Advanced Studies in Law and Digital Technologies*), tập trung vào luật pháp và quản trị mạng xã hội, máy tính, các thiết bị điện tử, trí tuệ nhân tạo, các hệ thống tự động hóa...¹⁹ Chương trình học được thiết kế nhằm cung cấp nền tảng pháp lý cơ bản, các quy định pháp luật và quy chuẩn đạo đức liên quan đến các lĩnh vực như quyền riêng tư (*privacy*), bảo vệ dữ liệu (*data protection*), tội phạm không gian mạng (*cybercrime*), quản trị mạng (*internet governance*), luật pháp và trí tuệ nhân tạo và các hệ thống tự động hóa (*law and AI and autonomous systems*)...²⁰ Chương trình đào tạo bao gồm các học phần tổng quát như: Pháp luật điều chỉnh công nghệ số (*Regulating Digital Technologies*), Đạo đức và công nghệ số (*Ethics and Digital Technologies*). Các học phần chuyên sâu về công nghệ số gồm: Quản trị Internet (*Internet Governance*), Luật thông tin truyền thông điện tử (*Electric Communications Law*), Pháp luật và tương tác người máy (*Law and Human-Machine Interaction*). Các học phần chuyên sâu về luật gồm: Quyền riêng tư trên Internet và

14 UCL Faculty of Laws, “LLB modules”, <https://www.ucl.ac.uk/laws/study/llb-modules>, truy cập ngày 30/7/2025.

15 UCL Faculty of Laws, “AI and law”, <https://www.ucl.ac.uk/laws/short-courses/summer-school/ai-and-law>, truy cập ngày 30/7/2025.

16 KU Leuven, “Faculty of law and criminology: Prospective students – advanced masters”, <https://www.law.kuleuven.be/education/prospective>, truy cập ngày 30/7/2025.

17 KU Leuven, “Master of intellectual property and ICT law”, https://onderwijsaanbod.kuleuven.be/opleidingen/e/SC_55610762.htm#bl=all, truy cập ngày 30/7/2025.

18 KU Leuven, Master of Intellectual Property and ICT Law, <https://www.kuleuven.be/programmes/master-intellectual-property-ict-law>, truy cập ngày 30/7/2025.

19 Leiden University, “Law and digital technologies (Advanced LL.M.)”, <https://www.universiteitleiden.nl/en/education/study-programmes/master/law-and-digital-technologies>, truy cập ngày 30/7/2025.

20 Leiden University, “Law and digital technologies (Advanced LL.M.) - Programme structure”, <https://www.universiteitleiden.nl/en/education/study-programmes/master/law-and-digital-technologies/about-the-programme/programme-structure>, truy cập ngày 30/7/2025.

Bảo vệ Dữ liệu theo pháp luật Liên minh châu Âu (*European Union, EU*) (*Internet Privacy and EU Data Protection*). Các học phần về luật và công nghệ số gồm: Quyền cơ bản và công nghệ số (*Fundamental Rights and Digital Technologies*), Tội phạm mạng và an ninh mạng (*Cybercrime and Cybersecurity*), Quyền trẻ em trong môi trường số, nền tảng và pháp luật (*Digital Children's Rights, Platforms and Law*).²¹²²

- The University of Melbourne - Melbourne Law School (Úc) có chương trình đào tạo Thạc sĩ Luật, và Chứng chỉ chuyên gia về luật - Luật Kỹ thuật số và đổi mới công nghệ (*Specialist Certificate in Law - Digital Law and Technological Innovation*), cung cấp các khóa học về pháp luật và công nghệ trong nhiều lĩnh vực như trí tuệ nhân tạo, tội phạm mạng, an ninh mạng, quản trị quyền riêng tư và dữ liệu...²³²⁴ Một số học phần tiêu biểu của chương trình Luật số và đổi mới công nghệ (*Digital Law and Technological Innovation*) gồm: Trí tuệ nhân tạo và công lý (*AI and Justice*); Luật và chính sách về trí tuệ nhân tạo tại châu Á (*AI Law and Policy in Asia*); Trí tuệ nhân tạo và pháp luật (*Artificial Intelligence and the Law*); An ninh mạng và pháp luật (*Cyber Security and the Law*); Luật phòng, chống tội phạm mạng (*Cybercrime Law*); Quản trị dữ liệu y tế (*Health Data Governance*); Luật quốc tế và kinh tế số (*International Law & The Digital Economy*); Trí tuệ nhân tạo pháp lý: Thiết kế và phát triển (*Legal AI: Design and Development*); Luật về chuyển giao công nghệ (*Licensing Law and Technology Transfer*); Luật về quyền riêng tư (*Privacy Law*); Quy định pháp luật về tác hại trực tuyến (*Regulating Online Harms*); Trí tuệ nhân tạo và Nhà nước hành chính (*AI and the Administrative State*)...²⁵²⁶

Ngoài ra, University of Melbourne có *Center for AI and Digital Ethics (CAIDE)*, là trung tâm nghiên cứu liên ngành, tập trung vào AI và các lĩnh vực liên quan đến AI, bao gồm các quy chuẩn xã hội, pháp lý, và thực hành các quy định về việc sử dụng AI.²⁷ Các nghiên cứu của CAIDE được chia thành 05 lĩnh vực chính: AI, Robot, Sức khỏe và sự phát triển bền vững của con người (*AI, Robots, Health and Human Flourishing*); Trí tuệ nhân tạo và quản trị (*AI and Governance*); Trí tuệ nhân tạo và các khu vực ngoại biên (*AI and the peripheries*) và Trí tuệ nhân tạo và học tập (*AI and learning*)...²⁸

- National University of Singapore Faculty of Law (Singapore) có chương trình đào tạo Thạc sĩ Luật chuyên ngành Luật sở hữu trí tuệ và Công nghệ (*LLM in Intellectual Property & Technology Law*).²⁹ Một số học phần trong chương trình Cử nhân Luật có liên quan đến pháp luật và công nghệ của Trường gồm: Doanh nghiệp, Công nghệ và Pháp luật và Luật về quyền riêng tư và bảo vệ dữ liệu cá nhân (*Corporations, Technology and the Law và Privacy & Data Protection Law*).³⁰ Một số học phần trong chương trình Thạc sĩ Luật có liên quan đến pháp luật và công nghệ gồm: Luật giải trí (*Entertainment Law*); Luật công nghệ thông tin (*IT Law*); Luật về

21 *Như trên.*

22 Leiden University, "Law and digital technologies (Advanced Master Programme)", <https://studiegids.universiteit-leiden.nl/en/studies/10416/law-and-digital-technologies-advanced-master-programme>, truy cập ngày 30/7/2025.

23 The University of Melbourne (Australian University), "Melbourne Law Masters program", <https://study.unimelb.edu.au/find/courses/graduate/master-of-laws/structure/#available-subjects>, truy cập ngày 30/7/2025.

24 The University of Melbourne (Australian University), "Specialist certificate in law (Digital Law and Technological Innovation)", <https://study.unimelb.edu.au/find/courses/graduate/specialist-certificate-in-law-digital-law-and-technological-innovation/>, truy cập ngày 30/7/2025.

25 *Như trên.*

26 The University of Melbourne (Australian University), *ltd.*

27 The University of Melbourne (Australian University), "Research and Policy", <https://www.unimelb.edu.au/caide/research>, truy cập ngày 30/7/2025.

28 *Như trên.*

29 National University of Singapore, "Degree requirements for graduate coursework programmes", https://law1a.nus.edu.sg/student_matters/grad_prog/gdc_deg_reqm.html, truy cập ngày 30/7/2025.

30 National University of Singapore, "Course listing", https://law1a.nus.edu.sg/student_matters/course_listing/courses_disp.asp?MT=LL&Sem=1&MGC=2, truy cập ngày 30/7/2025.

quyền riêng tư và bảo vệ dữ liệu cá nhân (*Privacy and Data Protection Law*); Công nghệ và pháp luật (*Technology and the Law*);³¹ Công nghệ tài chính và luật (*Fintech and the Law*); Trí tuệ nhân tạo (*Artificial Intelligence*), Khoa học thông tin và pháp luật (*Information Science & Law*); Luật công nghệ sinh học (*Biotechnology Law*); Luật quyền riêng tư dữ liệu toàn cầu (*Global Data Privacy Law*); Pháp luật và khoa học dữ liệu (*Law and Data Science*).³²

Theo nghiên cứu của tôi, một số Trường đại học khác trên thế giới như: University of Otago (New Zealand);³³ Inllinois, College of Law (Hoa kỳ);³⁴ Stanford Law School, Đại học Stanford, California (Hoa Kỳ);³⁵ Newcastle Universty;³⁶ Endinburgh Law School, thuộc Đại học Edinburgh (Vương Quốc Anh)...³⁷ đều có chương trình đào tạo về Luật và công nghệ.

3. Thực trạng pháp luật về công nghệ của Việt Nam

Việt Nam đã ban hành nhiều luật và văn bản dưới luật liên quan đến công nghệ, điển hình như: Luật Giao dịch điện tử năm 2005, sửa đổi, bổ sung năm 2022; Luật Công nghệ thông tin năm 2006, sửa đổi, bổ sung năm 2018; Luật Viễn thông năm 2009; Luật Tần số vô tuyến điện (2009); Luật Sở hữu trí tuệ năm 2005, sửa đổi, bổ sung năm 2019; Luật An toàn thông tin mạng năm 2015; Luật Tiếp cận thông tin năm 2016; Luật An ninh mạng năm 2018; Luật Công nghiệp công nghệ số năm 2025, và ngày 20/9/2025 Bộ Khoa học công nghệ đã trình Chính phủ Dự thảo Luật về Trí tuệ nhân tạo;³⁸ Nghị định 13/2023/NĐ-CP về Bảo vệ dữ liệu cá nhân; Nghị định 71/2023/NĐ-CP về quản lý tài nguyên Internet... Đây là khung pháp lý quan trọng để Việt Nam quản lý và xử lý các vấn đề pháp lý phát sinh liên quan đến lĩnh vực công nghệ. Đặc biệt, ngày 26/01/2021, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 127/QĐ-TTg về Chiến lược quốc gia về nghiên cứu, phát triển và ứng dụng trí tuệ nhân tạo đến năm 2030.³⁹ Chiến lược này đã nhấn mạnh đến việc xây dựng hệ thống văn bản quy phạm pháp luật và hành lang pháp lý liên quan đến AI gồm 05 nhóm định hướng chiến lược: Xây dựng hệ thống văn bản quy phạm pháp luật và hành lang pháp lý liên quan đến AI; Xây dựng hạ tầng dữ liệu và tính toán cho nghiên cứu, phát triển và ứng dụng AI; Phát triển hệ sinh thái AI; Thúc đẩy ứng dụng AI; Thúc đẩy hợp tác quốc tế trong lĩnh vực AI.

Trong lĩnh vực giáo dục & đào tạo, ngày 24/01/2025 Bộ Trưởng Bộ giáo dục và Đào tạo đã ban hành Thông tư số 02/TT-BGDĐT quy định khung năng lực số cho người học nhằm mục đích “Làm cơ sở để xây dựng chuẩn chương trình đào tạo; xây dựng và phát triển chương trình giáo dục; xây dựng tài liệu học tập, tài liệu hướng dẫn để phát triển năng lực số cho người học; làm cơ sở để đánh giá yêu cầu, kết quả đạt được về năng lực số của người học trong các chương trình giáo dục; xây dựng tiêu chí trong kiểm tra, đánh giá, công nhận năng lực số của người

31 National University of Singapore, “Course listing”, https://law1a.nus.edu.sg/student_matters/course_listing/courses_disp2.asp?MT=LL5&Sem=1&MGC=2, truy cập ngày 30/7/2025.

32 Như trên.

33 University of Otago, “LAWS528 law and emerging technologies”, <https://www.otago.ac.nz/courses/papers?paper-code=LAWS528#t-2025>, truy cập ngày 30/7/2025.

34 University of Illinois Urbana-Champaign, <https://law.illinois.edu/academics/courses/792-law-and-emerging-technology/>

35 Stanford University, “Law and Computer Science”, <https://law.stanford.edu/education/degrees/joint-degrees-within-stanford-university/law-and-computer-science/>, truy cập ngày 30/7/2025.

36 Newcastle University, <https://www.ncl.ac.uk/mobility/newcastle/study-abroad/LAW8577>

37 The University of Edinburgh Edinburgh Law School, “LLM in innovation, technology and the law”, <https://www.law.ed.ac.uk/study/masters-degrees/llm-innovation-technology-law>, truy cập ngày 30/7/2025.

38 Luật Trí tuệ nhân tạo năm 2025 (số 134/2025/QH15).

39 Quyết định số 127/QĐ-TTg ngày 26/01/2021.

học; bảo đảm tính thống nhất về yêu cầu năng lực số của người học; làm cơ sở để đối sánh hoặc tham chiếu giữa các chương trình giáo dục, khung năng lực số”.

Từ thực tiễn bối cảnh quốc tế và Việt Nam nói trên, tôi cho rằng, các cơ sở đào tạo luật có uy tín tại Việt Nam cần nhanh chóng nghiên cứu, xây dựng, điều chỉnh chương trình, nội dung đào tạo để lĩnh vực pháp luật phát triển hài hoà, linh hoạt, đồng bộ, thích ứng với sự phát triển của khoa học công nghệ mới.

4. Lợi thế của sinh viên ngành Luật và công nghệ

Tôi cho rằng, với tính liên ngành và thực tiễn rất cao, ngành Luật và công nghệ không chỉ trang bị kiến thức mà còn giúp sinh viên phát triển kỹ năng toàn diện, đáp ứng yêu cầu ngày càng cao và khắt khe của thị trường lao động hiện đại, dễ dàng thích ứng với các vị trí công việc đòi hỏi sự giao thoa giữa pháp luật và công nghệ sau khi tốt nghiệp. Tôi nhận thấy, sinh viên học ngành Luật và Công nghệ sẽ có những lợi thế đặc biệt sau đây:

Thứ nhất, tư duy liên ngành và phân biệt tốt

Sinh viên sẽ được tiếp cận khối kiến thức liên ngành Luật và Công nghệ, là điều kiện nền tảng giúp sinh viên đánh giá vấn đề từ nhiều góc độ khác nhau, từ đó hình thành tư duy tổng hợp, giải quyết nhanh các vấn đề phát sinh trong thực tiễn pháp lý, kinh doanh, thương mại, quản trị và pháp luật. Đây là kỹ năng vô cùng cần thiết trong nền kinh tế, kinh doanh, thương mại, pháp luật số và quản trị hiện đại. Mặt khác, sinh viên có khả năng ứng dụng công nghệ vào thực tiễn cao thông qua việc vận dụng kỹ năng công nghệ để xử lý dữ liệu, tối ưu hóa quy trình quản lý, kinh doanh, thương mại để từ đó đưa ra các quyết định, giải pháp sáng tạo giúp cá nhân, tổ chức, doanh nghiệp, cơ quan nhà nước giải quyết vấn đề liên quan một cách hiệu quả nhất nhằm thích ứng nhanh với nền kinh tế số và pháp luật số.

Thứ hai, lợi thế cạnh tranh vượt trội

Sinh viên tốt nghiệp ngành Luật và Công nghệ sẽ có lợi thế cạnh tranh rất lớn vì họ có thể đảm nhiệm các vị trí công việc đòi hỏi kiến thức tổng hợp, liên ngành, đáp ứng nhu cầu nguồn nhân lực chất lượng cao mà sinh viên ngành Luật hoặc học ngành Công nghệ đơn lẻ không thể có được. Bên cạnh các vị trí, công việc truyền thống (luật sư, thẩm phán, kiểm sát viên, công chứng viên, chuyên viên tư vấn pháp luật, pháp chế doanh nghiệp, điều tra viên, hoà giải viên, giảng viên, nghiên cứu viên...), sinh viên tốt nghiệp ngành Luật và Công nghệ có thể đảm nhiệm các vị trí việc làm mới như: chuyên viên phân tích dữ liệu kinh tế, kinh doanh, pháp luật; chuyên viên phát triển các giải pháp công nghệ phục vụ hoạt động kinh doanh, thương mại, quản lý nhà nước; chuyên viên tư vấn kinh tế, kinh doanh, thương mại, pháp lý cho doanh nghiệp trong môi trường số, đặc biệt trong lĩnh vực chuyển đổi số và kinh doanh số; chuyên viên quản trị rủi ro, hoạch định chiến lược tại các công ty, tập đoàn đa quốc gia; chuyên viên ở các bộ phận chuyển đổi số của các tổ chức, doanh nghiệp trong nước và quốc tế...

Như tôi đã phân tích, trong bối cảnh chuyển đổi số đang diễn ra mạnh mẽ, quy định của pháp luật liên quan đến công nghệ thay đổi nhanh chóng, liên tục thì sinh viên được đào tạo theo mô hình liên ngành Luật và Công nghệ sẽ có khả năng cập nhật nhanh các xu hướng mới, nắm bắt được các quy định của pháp luật trong nước, pháp luật quốc tế và pháp luật nước ngoài liên quan đến kinh tế số, kinh doanh, thương mại số từ đó dễ dàng thích ứng với môi trường làm việc toàn cầu. Đây chính là lợi thế đặc biệt giúp sinh viên tốt nghiệp nâng cao giá trị bản thân, mở rộng cơ hội nghề nghiệp trong một thị trường lao động cạnh tranh và không ngừng biến đổi.

Thứ ba, lợi thế trong khởi nghiệp và đổi mới sáng tạo

Theo quan điểm của tôi, ngành Luật và công nghệ, không chỉ giúp sinh viên tiếp thu kiến thức lý thuyết mà còn khuyến khích họ phát triển các ý tưởng kinh doanh, thương mại, quản trị sáng tạo, độc đáo dựa trên các giải pháp kết hợp giữa pháp luật, kinh tế, kinh doanh, thương mại và công nghệ mới; xác định được các rủi ro pháp lý và ứng dụng công nghệ vào giải quyết vấn đề thực tiễn nhằm tối ưu hóa chiến lược kinh doanh trong môi trường số, góp phần tạo ra những doanh nghiệp mới với các mô hình kinh doanh tiên tiến và bền vững. Điều này đặc biệt hữu ích cho sinh viên có đam mê khởi nghiệp và đổi mới sáng tạo.

5. Khó khăn trong đào tạo ngành “Luật và công nghệ”

Theo tôi, đào tạo ngành Luật và công nghệ sẽ gặp phải một số khó khăn cơ bản sau đây:

Một là, hệ thống giáo trình, tài liệu giảng dạy, học tập chưa đồng bộ, thiếu khung chuẩn quốc tế

Hiện nay, ở Việt Nam chưa có cơ sở đào tạo nào biên soạn giáo trình, tài liệu giảng dạy, học tập cho lĩnh vực “Luật và công nghệ”. Trong khi đó, ở các quốc gia có hệ thống pháp luật phát triển như Hoa Kỳ, Pháp, Đức và Vương quốc Anh tuy đã có giáo trình về công nghệ và luật nhưng không thể áp dụng nguyên bản cho Việt Nam.⁴⁰ Chính vì vậy, nếu mở ngành Luật và công nghệ thì các cơ sở đào tạo phải xây dựng nội dung giảng dạy, đào tạo mới, cập nhật, phù hợp với đặc thù của Việt Nam, tránh tình trạng sinh viên “phải học” những kiến thức lỗi thời do luật và công nghệ thay đổi rất nhanh chóng trong thời đại số. Hợp tác với các trường đại học trong khu vực và thế giới để biên soạn giáo trình, tài liệu giảng dạy, học tập; kết hợp pháp luật Việt Nam với các tiêu chuẩn pháp lý và công nghệ quốc tế để đào tạo sinh viên có khả năng làm việc trong môi trường toàn cầu; thiết lập hệ thống học liệu mở, cập nhật định kỳ theo sự thay đổi của luật và công nghệ của thế giới là hướng đi khả thi, tất yếu và khách quan.

Hai là, về đội ngũ giảng viên

Hiện nay, các cơ sở đào tạo Luật tại Việt Nam chưa có đội ngũ giảng viên có chuyên môn kép vừa am hiểu pháp luật vừa am hiểu công nghệ, đặc biệt là công nghệ mới. Trên thực tế, giảng viên luật không được đào tạo về công nghệ nên họ không có nền tảng kiến thức về công nghệ. Trong khi đó, các chuyên gia công nghệ lại không có kiến thức pháp luật đủ sâu để giảng dạy. Thực tế này sẽ dẫn đến việc vận hành chương trình đào tạo ngành Luật và công nghệ không hiệu quả nếu các cơ sở đào tạo không có sự chuẩn bị chu đáo, kỹ lưỡng. Do đó, phát triển đội ngũ giảng viên vừa am hiểu pháp luật vừa am hiểu công nghệ là một yêu cầu tất yếu và là nền tảng cần thiết để xây dựng và vận hành chương trình đào tạo. Trong ngắn hạn, các cơ sở đào tạo cần kết hợp đào tạo, phát triển đội ngũ thông qua hợp tác giữa cơ sở đào tạo Luật với cơ sở đào tạo công nghệ; phát triển chương trình “người cố vấn” (*mentor*) có chuyên môn, kinh nghiệm, kiến thức, kỹ năng về pháp luật và công nghệ để kết nối giảng viên với chuyên gia để vận hành hiệu quả chương trình đào tạo.

40 Các giáo trình, tài liệu điển hình về pháp luật và công nghệ như: The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence, Cambridge University Press, 2022; Patricia L. Bellia, Paul Schiff Berman, Brett M. Frischmann, & David G. Post, *Cyberlaw: Problems of policy and jurisprudence in the information age (5th ed.)*, West Academic Publishing, 2018; DiMatteo LA, Poncibò C, Camarsa M, eds., *The cambridge handbook of artificial intelligence: Global perspectives on law and ethics*, Cambridge University Press, 2022; Kuner, Christopher, and others (eds), *The EU general data protection regulation (GDPR): A Commentary*, Oxford University Press, 2020, DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198826491.001.0001>; Atkinson, K., & Bench-Capon, *Legal Informatics*, Cambridge University Press, 2021; Jeff Kosseff, JD, MPP, *Cybersecurity law (3rd ed.)*, Wiley, 2022; Sophia Adams Bhatti, Susanne Chishiti, *The legaltech book: The legal technology handbook for investors, entrepreneurs and fintech visionaries*, Wiley, 2020, DOI: [10.1002/9781119708063](https://doi.org/10.1002/9781119708063); Nathalie A. Smuha, *Algorithmic Rule by Law*, Cambridge University Press, 2024, DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009427500>;...

Bên cạnh đó, ở Việt Nam chưa có mã ngành “Luật và công nghệ” nên chỉ có thể mở ngành thí điểm.⁴¹ Mặt khác, các yếu tố về hạ tầng công nghệ thông tin hạn chế, khó tích hợp với công nghệ mới như AI, *blockchain*, hoặc phân tích, xử lý dữ liệu lớn; chi phí đầu tư hạ tầng công nghệ thông tin rất lớn (bao gồm phần cứng, phần mềm, hệ thống lưu trữ, mạng lưới bảo mật, năng lượng vận hành...); thiếu nhân lực công nghệ thông tin có chuyên môn cao, thách thức về bảo mật nên việc quản lý và phân tích dữ liệu lớn là thách thức đối với hạ tầng công nghệ thông tin hiện có của các cơ sở đào tạo Luật tại Việt Nam.

6. Gợi mở cấu trúc chương trình đào tạo ngành Luật và công nghệ

Theo tôi, ngoài khối kiến thức giáo dục đại cương và khối kiến thức cơ sở ngành, nội hàm của chương trình đào tạo ngành Luật và công nghệ cần tập trung vào khối kiến thức chuyên sâu về pháp luật và công nghệ. Khối kiến thức này gồm hai nhóm: (i) nhóm kiến thức nền tảng về công nghệ và (ii) nhóm kiến thức chuyên sâu về pháp luật điều chỉnh các lĩnh vực công nghệ mới.

Khối kiến thức nền tảng về công nghệ giúp sinh viên luật có khả năng hiểu, phân tích và vận dụng các vấn đề pháp lý phát sinh từ sự phát triển của công nghệ bao gồm các học phần tiêu biểu: Giới thiệu về công nghệ số (*Introduction to Digital Technologies*); Giới thiệu về trí tuệ nhân tạo (*Introduction to Artificial Intelligence Technologies*); Cơ sở về Blockchain và mật mã học (*Basics of Blockchain and Cryptography*); Khoa học dữ liệu dành cho chuyên gia pháp lý (*Introduction to Data Science for Legal Professionals*); An ninh mạng cho chuyên gia pháp lý (*Introduction to Cybersecurity for Legal Professionals*); Đạo đức trong công nghệ số (*Ethics and Digital Technologies*); Cơ sở công nghệ Internet (*Foundations of Internet Technologies*); Cơ sở phát triển phần mềm trong bối cảnh pháp lý (*Basics of Software Development for Legal Contexts*).

Khối kiến thức chuyên sâu về pháp luật và công nghệ trang bị cho người học năng lực nhận diện, phân tích và giải quyết các vấn đề pháp lý phát sinh trong môi trường công nghệ số, đồng thời giúp họ thích ứng với sự chuyển đổi của nghề luật trong kỷ nguyên số bao gồm các học phần tiêu biểu: Pháp luật về trí tuệ nhân tạo (*AI and Law*); Blockchain và pháp luật về hợp đồng thông minh (*Blockchain and Smart Contracts Law*); Dữ liệu lớn và bảo vệ quyền riêng tư (*Big Data and Privacy Law*); Internet vạn vật và pháp luật về an ninh mạng (*IoT and Cybersecurity Law*); Pháp luật về công nghệ tài chính (*FinTech Law*); Luật sở hữu trí tuệ trong kỷ nguyên số (*Digital Intellectual Property Law*); Chính phủ điện tử và chuyển đổi số (*E-Government and Digital Transformation Law*); Trách nhiệm pháp lý và đạo đức trong các công nghệ mới (*Legal Responsibility and Ethics in Emerging Technologies*); Pháp luật về tội phạm công nghệ cao (*Cybercrime Law*); Pháp luật về trí tuệ nhân tạo và quyền con người (*AI and Human Rights Law*); Pháp luật về truyền thông kỹ thuật số và mạng xã hội (*Digital Media and Social Media Law*); Pháp luật bảo vệ người tiêu dùng trong thương mại điện tử (*E-Commerce and Consumer Protection Law*); Pháp luật về công nghệ sinh học và đạo đức sinh học (*Biotechnology and Bioethics Law*); Pháp luật về robot (*Robot Law*); Pháp luật về tiền điện tử và tài sản số; Pháp luật về bảo vệ dữ liệu cá nhân và an ninh dữ liệu; Pháp luật về giao dịch điện tử; Pháp luật về chuyển giao công nghệ và công nghiệp công nghệ số; Giải quyết tranh chấp trực tuyến (*Online Dispute Resolution*).

⁴¹ Ngày 07/6/2024 Bộ Trưởng Bộ Giáo dục và đào tạo đã ban hành Quyết định 1596/QĐ-BGDĐT về Danh mục ngành đào tạo thí điểm các trình độ giáo dục đại học, trong đó có một số ngành có “tính” công nghệ như ngành An ninh mạng (7480208); Kỹ thuật Robot (7520107); An ninh mạng và phòng chống tội phạm sử dụng công nghệ cao (7860114).

Bên cạnh đó, chương trình Luật và công nghệ cũng cần tích hợp các học phần mang tính ứng dụng công nghệ trong thực hành nghề luật như: Công nghệ pháp lý (*LegalTech and Law Practice Automation*); Quản lý hồ sơ pháp lý điện tử (*E-Discovery and Digital Case Management*); Tự động hóa quy trình pháp lý (*Legal Process Automation*); Phân tích dữ liệu pháp lý (*Legal Data Analytics*); Công cụ hỗ trợ nghiên cứu pháp lý (*Legal Research Tools*).

Ngoài ra, nhằm đáp ứng nhu cầu của nền kinh tế số và các lĩnh vực liên ngành, chương trình có thể bổ sung một số học phần liên quan đến quản trị và ứng dụng công nghệ, như: quản lý chuỗi cung ứng số (*Digital Supply Chain Management*), quản lý rủi ro công nghệ, tài chính phi tập trung (*Decentralized Finance - DeFi*), ứng dụng trí tuệ nhân tạo, dữ liệu lớn và điện toán đám mây trong lĩnh vực tài chính - ngân hàng và hoạt động kinh doanh.⁴² ●

Tại liệu tham khảo

- [1] American Bar Association, “2022 ABA legal technology survey report”, 2022
- [2] Ryan Calo, “Robotics and the lessons of cyberlaw”, *California Law Review*, Vol. 103(3), 2015
- [3] Angela Daly, Thilo Hagendorff, Li Hui, Monique Mann, Vidushi Marda, Ben Wagner, Wei Wang and Saskia Witteborn, *Artificial intelligence governance and ethics: Global perspectives*, Chinese University of Hong Kong, 2019
- [4] Harvard University, “Law, science, and technology program of study”
- [5] Katholieke Universiteit Leuven, “Master of intellectual property and ICT law”
- [6] Katholieke Universiteit Leuven, “Faculty of Law and Criminology: Prospective students - Advanced masters”
- [7] Leiden University, “Law and digital technologies (advanced LL.M.)”
- [8] Mark Goldsworthy, “Legal education in the digital age: Values, skills and attributes for the future lawyer”, *The Law Teacher* 123, Vol. 57(2), 2023
- [9] Newcastle University, “Law and Emerging Technologies”
- [10] National University of Singapore, “Degree requirements for graduate coursework programmes”
- [11] Stanford University, “Law and Computer Science”
- [12] Singapore Management University – Yong Pung How School of Law, “LLM law and technology track curriculum”, Singapore
- [13] The University of Edinburgh Edinburgh Law School, “LLM in Innovation, Technology and the Law”
- [14] The University of Melbourne (Australian University), “Melbourne Law Masters program”
- [15] The University of Melbourne (Australian University), “Research and Policy”
- [16] Amy Perlman, “Taking on the ethical obligation of technology competency in the practice of law”, *Georgetown Journal of Legal Ethics* 1, Vol. 36(1), 2023
- [17] Recommendation on AI ethics (2021) UNESCO
- [18] University College London (UCL), “Law and Emerging Technologies”

42 Tham khảo các chương trình đào tạo về Luật và công nghệ; AI và Luật hoặc Công nghệ pháp lý và pháp luật trong môi trường số của các Trường đại học trên thế giới như: Queen’s University Belfast, “LLM in law and technology – Artificial intelligence and the law module”, UK, <https://www.qmul.ac.uk/postgraduate/taught/coursefinder/courses/ai-and-the-law-llm/>; Brunel University London, “Artificial intelligence, law and technology LLM – Course modules”, UK, <https://www.brunel.ac.uk/study/courses/artificial-intelligence-law-and-technology-llm/>; Singapore Management University – Yong Pung How School of Law, “LLM law and technology track curriculum”, Singapore, <https://law.nus.edu.sg/nuslawacademy/certificate-programmes/graduate-certificates/gciptl/>; University of Copenhagen, “LLM courses in it law and artificial intelligence regulation”, Faculty of Law, University of Copenhagen, Denmark, <https://law.ku.dk/english/education/masters/>; Bucerius Law School, <https://www.law-school.de/international/education/bucerius-summer-programs/legal-technology-and-operations/>; IE University, <https://www.ie.edu/law-school/programs/digital-law-and-intellectual-property/>; Tilburg University, truy cập tại: <https://www.tilburguniversity.edu/education/masters-programs/law-and-technology/>, truy cập ngày 30/7/2025.